

Univerza
v Ljubljani

Fakulteta
za gradbeništvo
in geodezijo

Jamova cesta 2
1000 Ljubljana, Slovenija
<http://www3.fgg.uni-lj.si/>

DRUGG – Digitalni repozitorij UL FGG
<http://drugg.fgg.uni-lj.si/>

To je izvirna različica zaključnega dela.

Prosimo, da se pri navajanju sklicujete na bibliografske podatke, kot je navedeno:

Urbanček, M., 2015. Pristop k sanaciji objekta kulturne dediščine cerkve Sv. Kancijana. Diplomsko naloga. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo. (mentorica Šelih, J., somentorja Vodopivec, B., Kušar, M.): 41 str.

Datum arhiviranja: 21-07-2015

University
of Ljubljana

Faculty of
Civil and Geodetic
Engineering

Jamova cesta 2
SI – 1000 Ljubljana, Slovenia
<http://www3.fgg.uni-lj.si/en/>

DRUGG – The Digital Repository
<http://drugg.fgg.uni-lj.si/>

This is original version of final thesis.

When citing, please refer to the publisher's bibliographic information as follows:

Urbanček, M., 2015. Pristop k sanaciji objekta kulturne dediščine cerkve Sv. Kancijana. B.Sc. Thesis. Ljubljana, University of Ljubljani, Faculty of civil and geodetic engineering. (supervisor Šelih, J., co-supervisors Vodopivec, B., Kušar, M.): 41 p.

Archiving Date: 21-07-2015

Univerza
v Ljubljani

Fakulteta za
*gradbeništvo in
geodezijo*

Jamova 2
1000 Ljubljana, Slovenija
telefon (01) 47 68 500
faks (01) 42 50 681
fgg@fgg.uni-lj.si

**VISOKOŠOLSKI STROKOVNI
ŠTUDIJSKI PROGRAM PRVE
STOPNJE OPERATIVNO
GRADBENIŠTVO**

Kandidat:

MATIJA URBANČEK

**PRISTOP K SANACIJI OBJEKTA KULTURNE
DEDIŠČINE CERKVE SV. KANCIJANA**

Diplomska naloga št.: 93/OG-MO

**APPROACH TO RESTORATION OF CULTURAL
HERITAGE-CHURCH OF ST. KANCIJAN**

Graduation thesis No.: 93/OG-MO

Mentorica:

izr. prof. dr. Jana Šelih

Predsednik komisije:

doc. dr. Tomo Cerovšek

Somentor:

asist. dr. Matej Kušar
mag. Barbara Vodopivec

Ljubljana, 09. 07. 2015

STRAN ZA POPRAVKE, ERRATA

Stran z napako

Vrstica z napako

Namesto

Naj bo

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisani MATIJA URBANČEK izjavljam, da sem avtor diplomske naloge z naslovom:
»Pristop k sanaciji objekta kulturne dediščine cerkve sv. Kancijana«.

Izjavljam, da je elektronska različica povsem enaka tiskani različici.

Izjavljam, da dovoljujem objavo elektronske različice v digitalnem repozitoriju.

Ljubljana,

Podpis:

Matija Urbanček

BIBLIOGRAFSKO- DOKUMENTACIJSKA STRAN IN IZVLEČEK

UDK: 338.483.13:624(497.4)(043.2)
Avtor: Matija Urbanček
Mentor:izr. prof. dr. Jana Šelih
Somentor: mag. Barbara Vodopivec
asist. dr. Matej Kušar
Naslov: Pristop k sanaciji objekta kulturne dediščine cerkve sv. Kancijana
Tip dokumenta: Diplomaska naloga - visokošolski strokovni študij
Obseg in oprema: 41 str., 20 sl., 1 preg., 1 graf.
Ključne besede: kulturna dediščina, spomenik lokalnega pomena, sanacija, varovane vrednote, odgovorni konservator, projektna dokumentacija, cerkev sv. Kancijana – Reka

Izvleček

V diplomski nalogi je obravnavano področje kulturne dediščine. Uvodoma je nekaj besed namenjenih splošni predstavitvi področja in pomenu evidentiranja ter varovanja objektov kulturne dediščine. Del teoretične vsebine je tudi pregled zakonodaje Republike Slovenije, ki ureja področje kulturne dediščine. V drugem delu je na podlagi terenskih raziskav predstavljen primer objekta kulturne dediščine cerkve sv. Kancijana - Reka, ki je razglašen za spomenik lokalnega pomena. Objekt je bil v potresu leta 2004 opazno poškodovan in skladno s tem je bilo odločeno, da je objekt potrebno sanirati oziroma rekonstruirati. Opisane in fotografirane so poškodbe varovanih vrednot objekta z izpostavljenimi vrednotami, pri katerih je potrebno v sodelovanju z odgovornim konservatorjem najbolj previdno izbrati metode in materiale za izvedbo sanacije. Naveden je tudi postopek izdelave projektne dokumentacije za obravnavani objekt in predstavljen primer izvedbe rekonstrukcije.

BIBLIOGRAPHIC-DOCUMENTALISTIC INFORMATION AND ABSTRACT

UDC: 338.483.13:624(497.4)(043.2)
Author: Matija Urbanček
Supervisor: assoc. prof. Jana Šelih, Ph. D.
Cosupervisor: Barbara Vodopivec, MSc
assist. Matej Kušar, Ph. D.
Title: Approach to restoration of cultural heritage church of St. Kancijan
Document type: Graduation Thesis – Higher professional studies
Notes: 41 p., 20 fig., 1 tab, 1 graf.
Keywords: Cultural heritage, monument of local importance, reconstruction, building's historic valuables, responsible conservationist, project documentation, church of St. Kancijan – Reka

Abstract

Main subject of the thesis is cultural heritage where thesis in beginning covers the importance of protection and keeping records on objects of cultural heritage. Part of the thesis also overviews laws and regulations of Republic of Slovenia that cover protection of cultural heritage in Slovenia.

Second part of the thesis is based on field work and research of church of St. Kancijan – Reka. Church is proclaimed as monument of local importance.

Church was considerably damaged in earthquake in 2004 which led to churches reconstruction and renovation. Thesis depicts and documents damaged building's historic valuables. With such delicate reconstruction, materials, methods of reconstruction and preservation must be considered and chosen carefully with cooperation from responsible conservationist.

Thesis also includes detailed description of the renovation and restauration process of the church and documents procedures for preparing project documentation that must be prepared before the reconstruction and renovation can begin.

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici izr. prof. dr. Jani Šelih ter somentorjema mag. Barbari Vodopivec in asist. dr. Mateju Kušarju za nasvete, usmeritve in pomoč tekom izdelave diplomske naloge. Zahvaljujem se tudi prijateljem, s katerimi smo skupaj prešli vse lepe in manj prijetne trenutke v času študija.

Posebna zahvala gre staršem in mojemu dekletu, ki so mi stali ob strani v vseh situacijah in mi omogočali nemoten študij.

KAZALO VSEBINE

STRAN ZA POPRAVKKE, ERRATA	I
IZJAVA O AVTORSTVU.....	II
BIBLIOGRAFSKO- DOKUMENTACIJSKA STRAN IN IZVLEČEK	III
BIBLIOGRAPHIC-DOCUMENTALISTIC INFORMATION AND ABSTRACT	IV
ZAHVALA.....	V
1 UVOD	1
1.1 Splošno	1
1.2 Namen in cilji	2
1.3 Metodološki pristop	3
1.4 Sestava diplomske naloge	3
1.5 Opredelitev pojmov.....	3
1.5.1 Kulturni spomenik lokalnega pomena	3
1.5.2 Varstveni režim.....	3
1.5.3 Varstveni režim za kulturno dediščino	4
1.5.4 Varstveni režim za kulturne spomenike	4
1.5.5 Konservatorstvo.....	5
1.5.6 Restavracija	5
2 SPLOŠNI PREGLED PODROČJA IN ZAKONODAJE V REPUBLIKI SLOVENIJI	6
3 PREDSTAVITEV OBRAVNAVANEGA OBJEKTA.....	12
3.1 Status objekta kulturne dediščine cerkve sv. Kancijana.....	12
3.2 Objekt kulturne dediščine cerkev sv. Kancijana	12
3.2.1 Varovane vrednote na zunanjščini - njihov opis s predlogi konservatorsko-restavratorskih del	15
3.2.1.1 Freska sv. Krištofa	15
3.2.1.2 Zazidana gotska okna na prezbiteriju	16
3.2.1.3 Oker šivan rob	17
3.2.1.4 Zeleno-rdeč šivan rob	18
3.2.1.5 Ostanki ornamentalne bordure pod strešnim vencem prezbiterija.....	19
3.2.1.6 Zazidano okno v južni steni ladje	20
3.2.1.7 Ostanki bordure nekdanjega gotskega portala.....	21
3.2.1.8 Sledi starejšega naklona strehe cerkve	22
3.3 Poškodbe varovanih vrednot v notranjščini	24
3.3.1 Večje razpoke v notranjščini	25

3.3.2 Posvetilni križ na slavoločni steni	27
4 PROJEKTNA DOKUMENTACIJA PRI OBNOVI KULTURNEGA SPOMENIKA	29
4.1 Splošno	29
4.1.1 Projekt	29
4.1.2 Konservatorsko-restavratorski načrt.....	29
4.1.3 Konservatorsko-restavratorski projekt	30
4.1.3.1 Vsebina konservatorsko-restavratorskega projekta	30
4.2 Projektna dokumentacija za pridobitev gradbenega dovoljenja sanacije cerkve sv. Kancijana .	32
4.2.1 V PGD-ju predvideni konstrukcijski posegi.....	34
4.2.1.1 Utrditev temeljev.....	34
4.2.1.2 Utrditev zidov.....	34
4.2.1.3 Povezovanje nosilnih zidov.....	35
4.2.1.4 Sanacija razpok.....	35
4.2.1.5 Sanacija ostrešja	36
4.2.1.6 Sanacija vlage v zidovih	36
4.2.1.7 Sanacija ometov	36
4.2.1.8 Drugi potrebni ukrepi	37
5 ZAKLJUČEK.....	38
VIRI	39
ZAKONI IN PRAVILNIKI.....	40

KAZALO SLIK

Slika 1: Pogled na cerkev s severne strani.....	13
Slika 2: Severna fasada z označenimi varovanimi elementi	14
Slika 3: Južna fasada z označenimi varovanimi elementi	15
Slika 4: Freska sv. Krištofa na južni steni ladje.....	16
Slika 5: Zazidana gotska okna na prezbiteriju	17
Slika 6: Oker šivan rob.....	18
Slika 7: Zeleno-rdeč šivan rob na zahodnih vogalih ladje.....	19
Slika 8: Ostanki ornamentalne bordure na severni steni prezbiterija	20
Slika 9: Zazidano okno v južni steni ladje.....	21
Slika 10: Ostanki bordure nekdanjega gotskega portala	22
Slika 11: Sledi starejšega naklona strehe cerkve in viden zamik od osi zvonika.....	23
Slika 12: Zvonik se zajeda v ladjo cerkve.....	23
Slika 13: Pogled proti prezbiteriju.....	24
Slika 14: Pogled proti koru	24
Slika 15: Stik zvonika z ladjo.....	25
Slika 16: Stik zvonika z ladjo.....	25

Slika 17: Stik slavoločne stene s stropom	26
Slika 18: Stik kora s stenami ladje.....	26
Slika 19: Strop ladje	27
Slika 20: Posvetilni križ na slavoločni steni.....	28

KAZALO RAZPREDELNIC

Preglednica 1: Seznam poklicev na področju dela s kulturno dediščino	32
--	----

KAZALO GRAFIKONOV

Grafikon 1: Odhodki občin na letni ravni, namenjeni nepremični kulturni dediščini	8
---	---

SEZNAM KRATIC OZIROMA OKRAJŠAV:

GA - gladka armatura

ICOMOS - International Council of Monuments and Sites

INDOK center - informacijsko-dokumentacijski center za dediščino

ISKD - informacijski sistem kulturne dediščine

PGD - projekt za pridobitev gradbenega dovoljenja

PKN - pravilnik o konservatorskem načrtu

PSZDVU - pravilnik o seznamih zvrsti dediščine in varstvenih usmeritvah

UNESCO - United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation

ZGO-1 - Zakon o gradivi objektov

ZPNačrt - Zakon o prostorskem načrtovanju

ZUJIK - Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo

ZVKD-1 - Zakon o varstvu kulturne dediščine

ZVKDS - Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije

1 UVOD

1.1 Splošno

Kulturna dediščina predstavlja nenadomestljivo vrednoto. Vsaka enota kulturne dediščine, ki je poškodovana ali uničena, je žal izgubljena, zato je potrebno kulturno dediščino vključiti v aktivno vsakodnevno življenje in v razvoj vsakokratne družbe. Skrb za ohranjanje in varovanje kulturne dediščine je v vseh okoliščinah skrb vsakogar izmed nas (ZVKDS splet).

Kulturno dediščino in naravne vrednote v Republiki Sloveniji prepoznavamo, evidentiramo in vrednotimo zaradi nas samih. Njeno ohranjanje, uporabo in trajno uživanje v vsakdanjem življenju štejejo ne samo za ustavno (Ustava Republike Slovenije, 73. člen) in zakonsko (Zakon o varstvu kulturne dediščine; v nadaljevanju ZVKD-1), ampak predvsem za civilizacijsko obvezo. Republika Slovenija se zaveda mednarodnega pomena nekaterih delov svoje kulturne dediščine in naravnih vrednot. Te objekte, kraje in območja ter njihove vrednote širšega pomena želi prepoznati, ovrednotiti, zavarovati, ohranjati in posredovati v skladu z mednarodnimi pravnimi instrumenti in aktivnostmi.

Uvrščanje objektov, krajev in območij na mednarodne sezname ni cilj sam po sebi, temveč je spodbuda in pripomoček za uspešnejše izvajanje ukrepov, ki jih opredeljuje nacionalna zakonodaja; je sestavni del celovitih prizadevanj za ohranjanje, varovanje in trajnostno rabo dediščine in vrednot (Strategija, 2007).

V Register nepremične kulturne dediščine je bilo v začetku maja 2013 vpisanih več kot 29.300 enot dediščine, od tega je 300 kulturnih spomenikov državnega pomena in 7.975 lokalnega pomena. Trije spomeniki (Plečnikove Žale, Partizanska bolnišnica Franja, Spominska cerkev sv. Duha na Javorci) imajo znak evropske dediščine, še dva (prazgodovinska kolišča na Igu na Ljubljanskem barju, dediščina živega srebra v Idriji) sta vpisana na Unescov seznam svetovne dediščine v kategoriji kulturne dediščine. Naloge varstva nepremične kulturne dediščine opravlja Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije (v nadaljevanju ZVKDS) s sedmimi območnimi enotami, Restavratorskim centrom in Centrom za preventivno arheologijo (NPK, 2014-17).

Večlastniške stanovanjske hiše, ki so ovrednotene kot kulturna dediščina ali razglašene za kulturni spomenik, so pogosto žrtve neustreznih predelav in preureditev po okusu posameznega lastnika. Pri neustreznih zamenjavah oken, zasteklitvah balkonov, izvedbah različnih instalacij in vodov v stopniščih, vežah in skupnih predprostorih ter pri drugih podobnih posegih so varovane lastnosti kulturne dediščine prizadete v veliki meri ali celo uničene. Poskus vzpostavitve prvotnega stanja je zaradi velikega števila lastnikov in različnih vrst posegov pogosto Sizifovo delo.

Predvsem je potrebno ozaveščati lastnike hiš in upravnikov v smislu poznavanja objektov kulturne dediščine in ravnanju z njimi. Opozarjati je potrebno na problematiko izvajanja vzdrževalnih del in posegov zaradi prilagajanja sodobnim bivalnim standardom ter zmanjšati število neustreznih posegov in finančne stroške, ki so potrebni za vzpostavitev v prvotno stanje (ZVKDS splet).

Med temeljne naloge ohranjanja kulturne dediščine sodi sistematično vrednotenje in hkrati nenehno spremljanje njenega stanja. Pri tem ne zadostuje le poznavanje spomeniške vrednosti določenega objekta, ampak je potrebno spremljati in upoštevati tudi njegovo ohranjenost in ogroženost (Vodopivec et. al, 2014).

Sistematično spremljanje ohranjenosti in ogroženosti kulturne dediščine ni mogoče brez ustreznih evidenc ali inventarjev. Tega se zavedajo tudi v Svetu Evrope, saj že od leta 1960 z različnimi konvencijami skušajo doseči boljše preglednost in sledljivost objektov kulturne dediščine, s priporočili oziroma standardi pa se zavzemajo, da se podatkovne zbirke v različnih državah uredijo tako, da so med seboj povezljive.

V Sloveniji pri izdelavi inventarja nepremičnine kulturne dediščine ne zaostajamo za drugimi evropskimi državami, saj v Informacijsko-dokumentacijskem centru za dediščino (INDOK center Ministrstva za kulturo) že več let nastaja celovit Informacijski Sistem Kulturne Dediščine (ISKD). Metodološka izhodišča za oblikovanje teh zbirk podatkov je v začetku devetdesetih let zasnovala dr. Jelka Pirkovič z delom Osnovni pojmi in zasnova spomeniškega varstva v Sloveniji (Pirkovič, 1993).

Vsak informacijski sistem spremljanja ohranjenosti in ogroženosti kulturne dediščine mora omogočati, da se podatki o stanju dovolj pogosto posodablajo oziroma osvežujejo. Za uspešno spremljanje stanja je potrebno določiti, kdo in kako pogosto bo opravljal nadzor.

Izdelava kvalitetnega informacijskega sistema ter evidentiranje fizične ohranjenosti in ogroženosti nepremične kulturne dediščine prav gotovo ni enostavna naloga, saj gre za velik obseg raznovrstnih objektov in njihovih delov – zato je potrebna celovita metodologija. Problem zbiranja, dokumentiranja in končnega vrednotenja podatkov pa ni samo metodološki, ampak tudi tehnološki, organizacijski in finančni.

V tem je gotovo razlog, da tudi v večini evropskih držav informacijski sistemi o stanju nepremične kulturne dediščine še niso vzpostavljeni oziroma so omejeni le na ozek segment (Šeme, 2005).

1.2 Namen in cilji

Namen diplomske naloge je predstaviti tiste konkretne postopke in pristope k sanaciji objektov kulturne dediščine, s katerimi te objekte ohranjamo čim bližje njihovem izvornemu stanju. Cilj naloge je na primeru objekta cerkve sv. Kancijana, ki ima status kulturnega spomenika lokalnega pomena, prikazati postopek pridobitve vseh potrebnih soglasij in način upoštevanja smernic rekonstrukcije, kot jih narekuje ohranjanje kulturne dediščine. Te smernice so namreč nujna osnova za izdelavo projektne dokumentacije, kadar gre za objekt kulturne dediščine. Opisane so vse omejitve posegov, ki jih moramo pri taki rekonstrukciji upoštevati in ki tudi pogojujejo izbiro materialov ter metod dela. Smernice določi odgovorni konservator objekta, in sicer v skladu z ZVKD-1 in pravilnikom o konservatorskem načrtu (v nadaljevanju PKN) (ZVKD-1, PKN).

1.3 Metodološki pristop

Pri izdelavi diplomske naloge smo uporabili metodo kritične analize literature in metodo vizualnega ogleda objekta kulturne dediščine cerkve sv. Kancijana. Vse fotografije v nalogi so bile posnete v sklopu terenskega dela in so vse delo avtorja. V sklopu terenskih raziskav je bilo s strani Zavoda za varstvo kulturne dediščine območne enote Nova Gorica pridobljeno tudi arhivsko gradivo o objektu, na podlagi katerega je izdelana predstavitev objekta. Raziskovalno delo je interdisciplinarno, ker je obravnava problema zahtevala upoštevanje gradbenega in konservatorskega vidika.

1.4 Sestava diplomske naloge

Prvo uvodno poglavje je namenjeno kratki predstavitvi pomena in nenehnega spremljanja stanja kulturne dediščine, opisu namena in cilja raziskovanja ter predstavitvi sestave diplomske naloge.

V drugem poglavju so opisani posamezni pojmi s področja kulturne dediščine in pregled zakonodaje, ki ureja to področje.

V tretjem poglavju je predstavljen obravnavani objekt kulturne dediščine. Opisano je njegovo trenutno stanje, razlogi za rekonstrukcijo, status objekta ter razlogi, zakaj je le-ta spomeniško zaščiten.

Četrto poglavje navaja postopek izdelave projektne dokumentacije za rekonstrukcijo kulturnega spomenika in je namenjeno tudi krajši predstavitvi izvedbe same sanacije oziroma rekonstrukcije. Izpostavljene so tiste vrednote in varovani elementi, zaradi katerih je potrebno najbolj previdno izbrati metode izvedbe oziroma tisti deli stavbe, kjer je potrebna največja previdnost in sodelovanje odgovornega konservatorja.

Peto poglavje povzema diplomsko nalogo in podaja zaključne ugotovitve.

1.5 Opredelitev pojmov

1.5.1 Kulturni spomenik lokalnega pomena

Kulturni spomeniki lokalnega pomena so območja ali objekti, ki imajo izjemno kulturno vrednost, predstavljajo vrhunske dosežke ustvarjalnosti oziroma ključne ali redko ohranjene dokumente nekega razvojnega obdobja na lokalnem nivoju. Vpisani so v Register nepremične kulturne dediščine in razglašeni z akti o razglasitvi, ki jih sprejme pristojni organ lokalne skupnosti. Objavljeni so tudi v Uradnem listu Republike Slovenije ali glasilu lokalne skupnosti (ZVKDS, splet).

1.5.2 Varstveni režim

Varstveni režimi so najpomembnejši instrument varstva dediščine. Z njimi so določena merila za posege v kulturno dediščino ter pogoji uporabe, obseg posegov, potrebnih za novo rabo

oziroma za sodoben način življenja ter tudi dopustne prilagoditve novim standardom in tehnologijam (ZVKDS, splet).

1.5.3 Varstveni režim za kulturno dediščino

Varstveni režim za kulturno dediščino se nanaša na tiste lastnosti, zaradi katerih je posamezna enota kulturne dediščine ovrednotena kot dediščina in vpisana v register nepremične kulturne dediščine ter predvsem na redno vzdrževanje v skladu z navodili službe za varstvo kulturne dediščine.

Vsi posegi v enote kulturne dediščine, pri katerih so predvidene spremembe varovanih lastnosti, morajo biti opravljeni v skladu z navodili in pod nadzorom pristojne službe za varstvo kulturne dediščine. Za vse posege je potrebno predhodno pridobiti kulturno-varstvene pogoje in na njihovi podlagi kulturno-varstveno soglasje ZVKDS (ZVKDS, splet).

1.5.4 Varstveni režim za kulturne spomenike

Kulturne spomenike lokalnega pomena varuje strog varstveni režim, ki se nanaša na lastnosti, zaradi katerih je enota dediščine razglašena ali predlagana za razglasitev za kulturni spomenik lokalnega pomena in varuje spomenik kot celoto.

Splošni varstveni režim za spomenike opredeljuje redno vzdrževanje, varovanje originalne namembnosti, za katero so bili objekti zgrajeni oziroma novo funkcijo, ki bo ekonomsko opravičevala prenovo in bo hkrati upoštevala načelo zvestobe arhitektonskemu in zgodovinskemu značaju stavbe, varovanje in prenovo obstoječega oziroma vzpostavitev prvotnega stanja, v kolikor ta omogoča kontinuirano rabo objekta, opredeljuje dopustne spremembe zaradi prilagoditve novim predpisom, novim tehničnim, požarnim in drugim standardom, dostopnosti za invalide in podobno.

Spremembe morajo biti izvedene tako, da čim manj prizadenejo tiste značilnosti objekta, zaradi katerih je bil ta vpisan v register nepremične kulturne dediščine oziroma razglašen za spomenik. Pri tem je potrebno upoštevati lastnosti vsakega posameznega objekta, ker je vsak drugače občutljiv za spremembe.

Če se med obnovo spomenika pokažejo novi zanimivi detajli, ki v začetku prenove niso bili predvideni, je lastnik oziroma izvajalec dolžan o tem obvestiti pristojno območno enoto zavoda za varstvo kulturne dediščine in zaprositi za pomoč pri njihovi zaščiti oziroma obnovi.

Podrobni varstveni režim za vsak posamezni kulturni spomenik je opredeljen v aktu o razglasitvi.

Posebej je potrebno poudariti, da je pri kulturnih spomenikih varovana tako zunanjščina kot notranjščina (ZVKDS, splet).

1.5.5 Konservatorstvo

Definicijo pojma konservatorstvo opredeljuje učbenik Arheološko konservatorstvo in varstvo nepremične kulturne dediščine (Pirkovič, 2012).

V naši praksi se veliko uporablja pojem »konservatorstvo«, ki ga ZVKD-1 prav tako ne definira posebej. Pojem »konservatorstvo« ima dva pomena:

- »konservatorstvo« je disciplina (stroka), ki sodi na področje kulture in deloma na področje varstva okolja (narave) in si prizadeva ohranjati stvari posebnega pomena – v našem primeru kulturno dediščino – in jih vključevati v sodobno življenje (širši pomen),
- »konservatorstvo« je poklic, ki na podlagi poznavanja materialov in naravoslovnih raziskav preprečuje propadanje dediščine in skrbi za izboljšanje njenega fizičnega stanja (ožji pomen).

V slovenski spomeniški terminologiji se je pogosto uporabljal pojem "varstvo" kot zbirna oznaka za dejavnosti, povezane z varstvom kulturne dediščine. Kot sinonim za varstvo se je uporabljalo tujko »konservatorstvo«. Pri prevodih strokovne literature (predvsem mednarodnih konvencij, priporočil in listin) so se pojavljale dileme, kako iz angleščine oziroma francoščine ustrezno posloveniti tri ključne izraze »conservation«, »protection« in »preservation«. Velikokrat se je tako za vse tri uporabljala le ena slovenska beseda, to je »varstvo«. V zadnjem času prevladuje naslednje tolmačenje: najširši pojem je »ohranjanje« - »conservation«, ker združuje vse vrste politik, strategij, zakonskih, upravnih in strokovnih ukrepov ter dejavnosti v povezavi z dediščino. »Varstvo« – »protection« je podrejen pojem in obsega predvsem zakonske mehanizme in upravno oziroma strokovno dejavnost.

»Zaščita« – »preservation« pa pomeni konkretne ukrepe in aktivnosti, katerih namen je preprečevati nepopravljive spremembe in odvracati nepotrebne posege ter zavirati slabšanje stanja dediščine.

1.5.6 Restavratorstvo

V laični javnosti se za pojem restavratorstva mnogokrat pojavlja izraz obnova. Vendar gledano strokovno konservatorsko-restavratorska stroka deli posege na:

- kurativno konservatorstvo, katerega namen je ohranjati kulturno dediščino v trenutnem stanju, z vsemi sledmi zgodovine in načina hranjenja, pod pogojem, da je predmet ali stavba v stabilnem, to je v saniranem stanju;
- restavratorske posege, ki predstavljajo dodatno poseganje v snov oziroma v objekt kulturne dediščine z namenom povrniti njegov izvorni pomen in izgled. Ločnico, kdaj ohranjati kulturno dediščino v trenutnem stanju, kdaj pa ji povrniti izvorni izgled, določajo zahteve in pričakovanja lastnika ter njegova zmožnost ali pripravljenost finančnega vložka na eni strani in pomembnost, vrednost in edinstvenost predmeta kulturne dediščine oziroma njegovo stanje, torej poškodovanost, na drugi strani (Trismegistus, splet).

2 SPLOŠNI PREGLED PODROČJA IN ZAKONODAJE V REPUBLIKI SLOVENIJI

Ustava Republike Slovenije (Ur. l. RS, št. 33/1991) v 5. členu navaja, da država skrbi za ohranjanje naravnega bogastva in kulturne dediščine ter ustvarja možnosti za skladen civilizacijski in kulturni razvoj Slovenije. Eksplicitno to področje obravnava 73. člen: »Vsakdo je dolžan v skladu z zakonom varovati naravne znamenitosti in redkosti ter kulturne spomenike. Država in lokalne skupnosti skrbijo za ohranjanje naravne in kulturne dediščine.«

Ministrstvo za kulturo je poleg oblikovanja in izvajanja kulturne politike ter sodelovanja z ostalimi ministrstvi v celoti odgovorno za področje varovanja kulturne dediščine na tleh Slovenije, vključno s področnimi predpisi in finančnim upravljanjem z državnim proračunom, ki je namenjen varstvenim posegom. Znotraj ministrstva obstaja direktorat za kulturno dediščino in dva organa v sestavi – Arhiv Republike Slovenije in Inšpektorat za kulturo in medije.

Direktorat za kulturno dediščino je osrednji urad za kulturno dediščino, ki je odgovoren za pripravo in izvrševanje politike varovanja nepremične, premične in žive (nesnovne) dediščine na državni ravni. Zadolžen je za dodelitev subvencij iz državnega proračuna in evropskih strukturnih skladov, ki so namenjeni financiranju programov in projektov s področja kulturne dediščine.

Direktorat je odgovoren tudi za nekatere upravne postopke, ki se ukvarjajo z varovanjem kulturne dediščine. Izvaja ustrezne strokovne naloge varovanja stavbne, arheološke in premične kulturne dediščine kot na primer vodi register kulturne dediščine in druge zbirke podatkov o dediščini ter zagotavlja razvoj informacijskega sistema; nadzoruje nacionalne projekte; vodi in nadzoruje sofinanciranje konservatorskih posegov na spomenikih in območjih v lasti države, ki jih tudi upravlja; koordinira in zagotavlja varovanje kulturne dediščine v prostoru; zvišuje zavest na področju kulturne dediščine in izvaja mednarodno sodelovanje na tem področju. Ima tudi pomembno vlogo pri izvajanju predkupnih pravic v primeru prodaje spomenikov in na področju upravnih postopkov na državni ravni (vodi postopke izdajanja dovoljenj za izvoz premične kulturne dediščine; dovoljenj za arheološka raziskovanja in dovoljenj za odstranitev kulturne dediščine), ena od nalog nacionalnega direktorata za kulturno dediščino je namreč tudi, da predstavi strokovno mnenje ministru za kulturo, preden ta izda dovoljenje ali odlok (na primer za odstranitev dediščine) (Koželj, 2010).

Krovni zakon s področja kulture je Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo (ZUJIK, Ur. l. RS, št. 96/2002). Ta zakon »določa javni interes za kulturo, organe, ki so zanj pristojni in odgovorni ter mehanizme za njegovo uresničevanje« (ZUJIK, 1. člen). Določa pravila za odločanje na področju kulturne politike ter mehanizme financiranja iz javnih sredstev. Na podlagi tega zakona se sprejme triletni nacionalni program za kulturo, ki obravnava tudi področje kulturne dediščine in določa cilje ter ukrepe za njihovo doseganje. Resolucija o nacionalnem programu za kulturo 2014 – 2017 (Ur. l. RS, št. 99/2013) med drugim predvideva naslednje ukrepe s področja kulturne dediščine:

- posodobitev strokovnega, pravnega in finančnega okvira za celostno ohranjanje kulturne dediščine, predvsem vključevanje varstva v prostorsko načrtovanje,

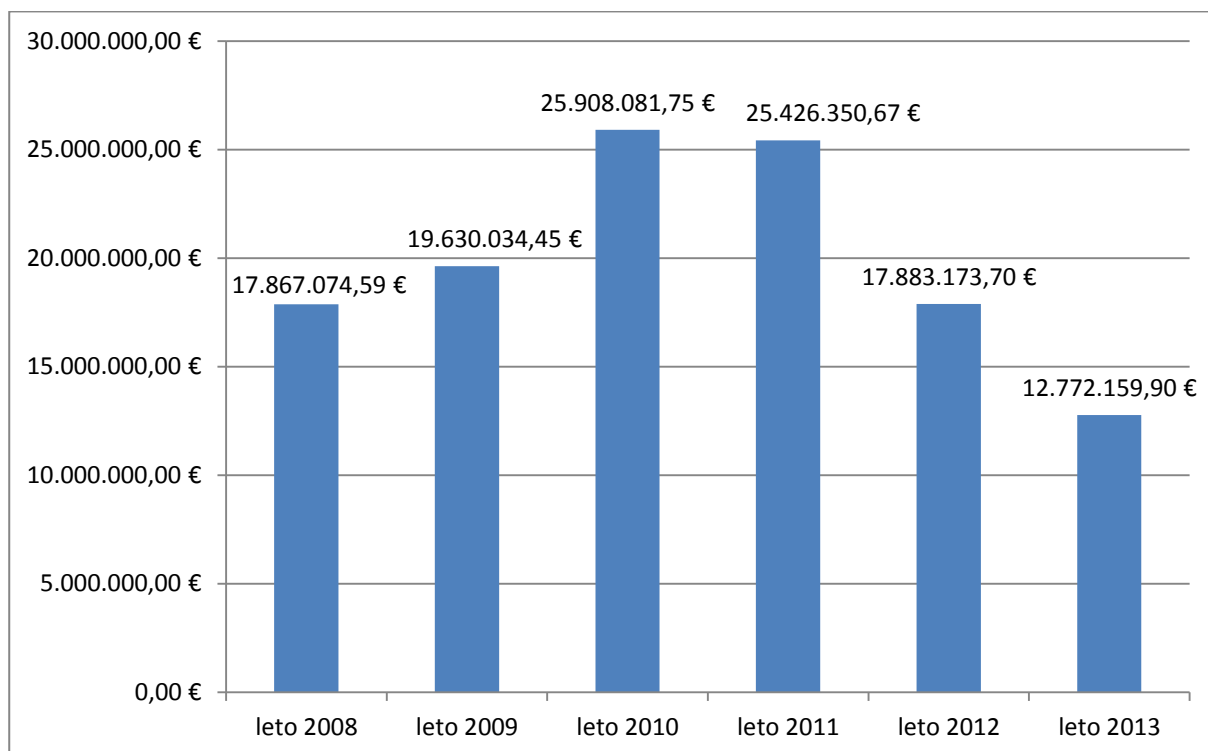
- krepitev znanstvenih ter tehnoloških raziskav in inovacij za izkoriščanje potencialov tradicionalnih tehnik in izdelkov, za razvijanje novih produktov in storitev,
- sprejem programa za ohranitev ogrožene dediščine, skupaj s prednostnim seznamom posegov,
- vzpostavitev učinkovite in sodobne informacijske podpore varstva nepremične kulturne dediščine, vključno s prostorskim načrtovanjem,
- vzpostavitev učinkovitega sistema upravljanja spomenikov v državni lasti,
- uvedba dopolnilnih finančnih instrumentov za pospešitev vlaganj v kulturno dediščino in razvijanje dejavnosti za njeno dolgoročnejsše upravljanje,
- vzpostavitev programa spodbujanja vzdrževanja nepremične kulturne dediščine s strokovno podporo njenim lastnikom skupaj z Zavodom za varstvo kulturne dediščine po zgledu Monumentenwacht (Theuerschuh, 2014).

Na lokalni ravni oblast izvajajo samoupravne lokalne skupnosti, na primer občinski sveti (ali mestni sveti v primeru mestnih občin), ki imajo pristojnosti tudi za področje kulturne dediščine. Z odloki razglasijo spomenike lokalnega pomena, odločajo o načinu varstva dediščine pri procesih prostorskega načrtovanja, razporejajo finančno pomoč za neposredne obnovitvene posege in upravljajo s kulturno dediščino v občinski lasti. Mestne občine imajo upravne oddelke, ki izvršujejo občinsko kulturno politiko in v okviru le-te tudi politiko kulturne dediščine. (Koželj, 2010).

Ministrstvo za kulturo na podlagi Pravilnika o postopkih za izvrševanje proračuna RS (Ur. l. RS, št.13/ 00) vsaki dve leti po sprejetju državnega proračuna v javnih občilih objavi Javni razpis za (so)financiranje kulturnih projektov na področju nepremične kulturne dediščine, ki jih bo v dveletnem obdobju financirala Republika Slovenija iz dela proračuna, namenjenega za kulturo.

Subvencije so namenjene za načrtovanje in izvedbo obnovitvenih posegov ter prezentacijo kulturnih spomenikov. Na javni razpis se lahko prijavijo lastniki, solastniki ali pooblaščenji upravljavci objektov in območij kulturne dediščine, ki imajo status kulturnega spomenika. Delež sofinanciranja znaša 50 % predračunske vrednosti, drugih 50 % sredstev mora zagotoviti predlagatelj projekta (ZVKDS splet).

Statistične informacije Ministrstva za kulturo za leto 2013 kažejo, da je bilo za namene ohranjanja kulturne dediščine glede na odhodke občin namenjenih 16.805.662,02 evrov. Od te vsote je bilo za področje nepremične kulturne dediščine namenjenih 12.772.159,90 evrov, za namene premične kulturne dediščine pa 4.033.502,12 evrov. Kot je razvidno iz grafikona v nadaljevanju, so se sredstva, namenjena obnovi in vzdrževanju nepremične kulturne dediščine, od leta 2010 do leta 2013 več kot prepolovila.

Grafikon 1: Odhodki občin na letni ravni, namenjeni nepremični kulturni dediščini

(Vir: Lipovšek, 2014)

Področje kulturne dediščine ureja ZVKD-1 (ZVKD-1, Ur. l. RS, št. 16/2008), ki »določa načine varstva kulturne dediščine ter pristojnosti pri njenem varstvu z namenom omogočiti celostno ohranjanje dediščine« (ZVKD-1, 1. člen). Zakon v 1. členu definira tudi pojem dediščine, delitev dediščine ter celostno ohranjanje, in sicer:

- dediščina so dobrine, podedovane iz preteklosti, ki jih Slovenke in Slovenci, pripadnice in pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti in romske skupnosti ter drugi državljanke in državljani Republike Slovenije opredeljujejo kot odsev in izraz svojih vrednot, identitet, verskih in drugih prepričanj, znanj in tradicij. Dediščina vključuje vidike okolja, ki izhajajo iz medsebojnega vplivanja med ljudmi in prostorom skozi čas;
- dediščina se deli na materialno in živo dediščino; materialno dediščino sestavljata premična in nepremična dediščina;
- celostno ohranjanje dediščine se uresničuje v razvojnem načrtovanju in ukrepih države, pokrajin in občin tako, da dediščino ob spoštovanju njene posebne narave in družbenega pomena vključujejo v trajnostni razvoj.

2. člen zakona določa, da je varstvo dediščine v javno korist. Javna korist varstva dediščine se določa v skladu s kulturnim, vzgojnim, razvojnim, simbolnim in identifikacijskim pomenom dediščine za državo, pokrajine in občine. Javna korist varstva dediščine obsega:

- identificiranje dediščine, njenih vrednot in vrednosti, njeno dokumentiranje, preučevanje in interpretiranje,
- ohranitev dediščine in preprečevanje škodljivih vplivov nanjo,

- omogočanje dostopa do dediščine ali do informacij o njej vsakomur, še posebej mladim, starejšim in invalidom,
- predstavljanje dediščine javnosti in razvijanje zavesti o njenih vrednotah,
- vključevanje vedenja o dediščini v vzgojo, izobraževanje in usposabljanje,
- celostno ohranjanje dediščine,
- spodbujanje kulturne raznolikosti s spoštovanjem različnosti dediščine in njenih interpretacij,
- sodelovanje javnosti v zadevah varstva.

Zakon v 3. členu definira pomen posameznih izrazov, ki se uporabljajo v tem zakonu in v podrejenih pravilnikih.

Zakon o varstvu kulturne dediščine, ki ga je parlament sprejel leta 2008, definira nepremično, premično in živo kulturno dediščino ter določa vzpostavitev varstva; posege; uporabo, upravljanje in druga ravnanja v povezavi z dediščino; predkupno pravico in razlastitev; financiranje posebnih ukrepov varstva; register in dokumentiranje; varstvo dediščine v razvojnih načrtih in planih; naloge javnih služb varstva; izvajanje dejavnosti varstva na podlagi nazivov in pogodb ter specializirane dejavnosti varstva; nevladne organizacije na področju varstva; inšpekcijo in sankcije v primeru kršitev (Koželj, 2010)

V register kulturne dediščine se vpišejo nepremičnine, ki izpolnjujejo pogoje, navedene v 1. členu ZVKD-1. Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije lahko po lastni presoji ali na pobudo koga drugega pripravi predlog za razglasitev nepremičnine kot spomenik državnega ali lokalnega pomena. To pomeni, da nepremičnina (ZVKD-1, 11. in 12. člen):

- predstavlja izrazit dosežek ustvarjalnosti ali dragoceno prispeva h kulturni raznolikosti,
- je pomemben del prostora ali dediščine Republike Slovenije ali njenih regij, ali
- predstavlja vir za razumevanje zgodovinskih procesov, pojavov ter njihove povezanosti s sedanjo kulturo

Spomenik državnega pomena se razglasi z aktom vlade, spomenik lokalnega pomena pa z odlokom predstavniškega organa pokrajine ali občine (ZVKD-1, 13. člen).

Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije je javni zavod, ki ga je Vlada Republike Slovenije ustanovila leta 1999. V okviru javne službe izvaja številne strokovne (teoretične, praktične) in upravne naloge s področja ohranjanja nepremične in to s pripadajočo premično in živo kulturno dediščino. Te naloge so predvsem: identifikacija, vrednotenje in dokumentiranje kulturne dediščine; priprava predlogov za vpis dediščine v register, ki ga vodi Ministrstvo za kulturo; priprava konservatorskih načrtov in restavratorskih projektov; nadzor nad gradbenimi, raziskovalnimi in zaščitnimi posegi; tudi njihovo izvajanje na najzahtevnejših spomenikih; nadzor in izvajanje arheoloških raziskav; posredovanje nasvetov lastnikom kulturne dediščine; izobraževanje; popularizacija.

Zavod ima javno pooblastilo za izdajanje soglasij za posege v nepremično dediščino, ki jih investitorji morajo pridobiti pred izdajo dovoljenj za gradnjo in rekonstrukcijo. Ministrstvu za kulturo posreduje gradiva za smernice in mnenja, ki jih ministrstvo izdaja v postopkih priprave prostorskih planov. Zavod je sestavljen iz osrednje uprave, Službe za kulturno

dediščino, ki združuje sedem območnih enot, na katere je razdeljeno celotno državno ozemlje, in Centra za konservatorstvo vključno z Restavratorskim centrom in Centrom za preventivno arheologijo (Koželj, 2010).

Pravilnik o seznamih zvrsti dediščine in varstvenih usmeritvah (Ur. l. RS, št. 102/2010; v nadaljevanju PSZDVU) določa seznam zvrsti kulturne dediščine in njihove varstvene usmeritve za potrebe klasifikacije nepremične, premične in žive dediščine pri njenem identificiranju, dokumentiranju, registraciji, inventarizaciji, razglašanju za spomenik in v drugih postopkih varstva dediščine, razen pri določanju varstvenih območij.

Zvrsti nepremične dediščine (PSZDVU, 3. člen) so: arheološka najdišča, stavbe, parki in vrtovi, stavbe s parki ali z vrtovi, spominski objekti in kraji, drugi objekti in naprave, naselja in njihovi deli, kulturna krajina ter ostalo.

Splošne varstvene usmeritve za nepremično dediščino po 4. členu pravilnika so:

- spodbujanje trajnostne uporabe dediščine, to je uporabe dediščine na način in v obsegu, ki dolgoročno ne povzroča izgube njenih kulturnih lastnosti,
- spodbujanje vzdržnega razvoja dediščine, s katerim se omogoča zadovoljevanje potreb sedanje generacije, ne da bi bila s tem okrnjena ohranitev dediščine za prihodnje generacije,
- spodbujanje dejavnosti in ravnanj, ki ohranjajo kulturne, socialne, gospodarske, znanstvene, izobraževalne ter druge pomene dediščine,
- ohranjanje lastnosti, posebne narave in družbenega pomena dediščine ter njene materialne substance,
- dovoljeni so posegi v dediščino, ki upoštevajo in trajno ohranjajo njene varovane vrednote,
- dovoljeni so posegi, ki omogočajo vzpostavitev trajnih gospodarskih temeljev za ohranitev dediščine ob spoštovanju njene posebne narave in družbenega pomena.

Pravilnik navaja tudi posebne varstvene usmeritve za posamezne zvrsti dediščine. Stavbe se varujejo tako, da se ohranjajo njihove varovane vrednote, kot so:

- tlorisna in višinska zasnova (gabariti),
- gradivo (gradbeni material) in konstrukcijska zasnova,
- oblikovanost zunanjsčine (členitev objektov in fasad, oblika in naklon strešin, kritina, barve fasad, fasadni detajli),
- funkcionalna zasnova notranjsčine in pripadajočega zunanjega prostora,
- sestavine in pritikline,
- stavbno pohištvo in notranja oprema,
- komunikacijska in infrastrukturna navezava na okolico,
- pojavnost in vedute (predvsem pri prostorsko izpostavljenih stavbah),
- celovitost dediščine v prostoru in
- zemeljske plasti z morebitnimi arheološkimi ostalinami.

Pravilnik o registru kulturne dediščine (Ur. l. RS, št. 66/2009) določa podrobno vsebino in način vodenja registra kulturne dediščine, prikaza vrednotenja dediščine v prostoru ter

minimalno vsebino in način dokumentiranja dediščine. Ta pravilnik določa tudi skupna merila in zahteve za prikaz enotnega javnega digitalnega gradiva o dediščini, vključno s knjižničnim in arhivskim gradivom, ki jih morajo upoštevati izvajalci registriranja in dokumentiranja dediščine.

Register nepremične kulturne dediščine vsebuje osnovne podatke, varstvene podatke in predstavitevne podatke o enotah nepremične dediščine.

Ker gre pri obnovah in rekonstrukcijah objektov nepremične kulturne dediščine navsezadnje za gradbena dela in posege različnih razsežnosti, so pomembni tudi predpisi, ki urejajo področja graditve objektov, regionalnega razvoja in urejanja prostora. To sta predvsem Zakon o graditvi objektov (ZGO-1, Ur. l. RS, št. 110/2002) in Zakon o prostorskem načrtovanju (ZPNačrt, Ur. l. RS, št. 33/2007).

ZGO-1, kot navaja 1. člen tega zakona, ureja pogoje za graditev vseh objektov, določa bistvene zahteve in njihovo izpolnjevanje glede lastnosti objektov, predpisuje način in pogoje za opravljanje dejavnosti, ki so v povezavi z graditvijo objektov, ureja organizacijo in delovno področje dveh poklicnih zbornic, ureja inšpekcijsko nadzorstvo, določa sankcije za prekrške v povezavi z graditvijo objektov ter ureja druga vprašanja, povezana z graditvijo objektov.

ZPNačrt po 1. členu zakona ureja prostorsko načrtovanje kot del urejanja prostora, in sicer določa vrste prostorskih aktov, njihovo vsebino in medsebojna razmerja ter postopke za njihovo pripravo in sprejem.

3 PREDSTAVITEV OBRAVNAVANEGA OBJEKTA

Predstavitev objekta in opisi so citirani iz arhivskega gradiva ZVKDS OE Nova Gorica, pridobljenega v sklopu terenskih raziskav: »Arhiv ZVKDS, OE Nova Gorica, fond Reka - cerkev sv. Kancijana (EŠD 3604): Marta Bensa, Andrej Jazbec, Minka Osojnik: Poročilo po ogledu objekta in sondiranju sten, 20. 12. 2012« in arhivski dokument ZVKDS OE Nova Gorica neznanega avtorja.

3.1 Status objekta kulturne dediščine cerkve sv. Kancijana

Da bi zagotovili trajno ohranitev in varstvo kulturnih vrednot in naravnih znamenitosti, so tiste dele nepremične kulturne dediščine na območju občine Idrija, ki imajo posebno kulturno, znanstveno-zgodovinsko ali estetsko vrednost, leta 1986 razglasili za kulturne in zgodovinske spomenike (Odlok o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti na območju občine Idrija, Ur.l. SRS, št. 16/86-791, 17/88-944, Ur.l. RS, št. 56/93-2057, 45/97-2470, 131/2003-5607, 45/2007-2487, 115/2007-5744). V tem sklopu je bila kot umetnostni in arhitekturni spomenik lokalnega pomena razglašena tudi cerkev sv. Kancijana, ki nosi enotno številko dediščine (EŠD) 3604.

3.2 Objekt kulturne dediščine cerkev sv. Kancijana

Cerkev stoji na griču na nadmorski višini 320 m nad vasjo Reka v občini Idrija in je pravilno orientirana (torej vzhod – zahod). Trostrano zaključenemu prezbiteriju in ladji je na jugu prizidana manjša zakristija, na zahodu pa zvonik. Ladja in prezbiterij sta poznogotska (sodeč po freskah iz začetka 16. stoletja), zvonik je baročen, zakristija pa verjetno iz 19. stoletja (Slika 1).

Slika 1: Pogled na cerkev s severne strani

V prezbitериjski ladji so na zunanjski strani vidna tri zazidana gotška okna. Pod napuščem so opazni rahli sledovi dekorativne poslikave v pasu in v okrasni brvi, ki poteka tudi okoli zazidanih oken.

Cokel sledi padcu terena in se na vsaki strani vzdolžne stene prezbiterijske ladje po enkrat zniža.

Severozahodni in jugozahodni vogal ladje imata naslikan šivan rob v rdeči in zeleni barvi. Poslikava poteka do vrha. Desno od tega roba je v južni steni od vrha do tal naslikana freska sv. Krištofa.

Zakristija je prislunjena ob južni steni prezbiterijske ladje.

Zvonik je kvadratnega tlorisa. Okrog njega poteka cokel. Pod polkrožno zaključenimi odprtini v zvonici je polkrožen kamnit profil. Pod napuščem poteka profiliran venec, ki se v sredi vsake stene dvigne v trikotnik. Streha je v obliki strme piramide.

Prezbitერიjski ladji sta krita s strešniki, zakristija in zvonik pa s pločevino.

V notranjski ladji je vidno, da je prezbitერიjski ladji tristrano zaključen. Zaključni stranic so polkrožni. Obok prezbiterijske ladje je banjast, vanj se zavezuje 7 kap. V severni in južni steni je pod drugo kapo pravokotno okno. Vrata v zakristijo vodijo iz prezbiterijske ladje, in sicer tik ob slavoločni steni. Na vzhodnih treh stranicah prezbiterijske ladje so zazidana šiljasta gotška okna. Prezbitერიjski ladji je dvignjen nad ladjo za eno kamnito stopnico in ločen od nje s potlačenim lokom slavoloka. Tlak je iz kamnitih kvadratnih ploščic okrasne barve.

Ladja je pravokotna, stene so razčlenjene s tremi pilastri. Venčni zidec poteka od slavoloka do kora, kjer je prekinjen. V severni in južni steni je po eno pravokotno okno.

Kor je raven in stoji na dveh slopih kvadratne osnove, s preprostima narobe obrnjenima trapezoidnima kapiteloma in treh lokih. Strop pod korom je trikrat križno svoden. Nad venčnim zidcem se v banjast obok nad vsako polo zajeda po ena kapa.

Pod korom desno od vrat stopnice vodijo na kor.

Vsa cerkev je popleskana v roza barvo z belimi pasovi ob robovih svodnih kap, oken, slavoloka, pilastrov, kornih lokov in križnih pasov na oboku kora. Cokel je sive barve tako v prezbiteriju kot v ladji. Pod prvo plastjo barve je opazen svetli oker, pod njim pa siva barva. Tlak v ladji je iz betona.

Lopa zvonika se odpira skozi vstopna vrata v ladjo in proti zahodu. Na začetku je polkrožen lok, znotraj pa je križno svoden. Barve so enake kot v cerkveni notranjščini. Tlak je iz cementnih ploščic.

Slika 2: Severna fasada z označenimi varovanimi elementi

Slika 3: Južna fasada z označenimi varovanimi elementi

3.2.1 Varovane vrednote na zunanjščini - njihov opis s predlogi konservatorsko-restavratorskih del

3.2.1.1 Freska sv. Krištofa

Freska je situirana na južni steni ladje in je v precej slabem stanju. Gre za delo neznanega avtorja iz začetka 16. stoletja. V zgornjem delu je freska sprana do te mere, da barvna plast ponekod ni več vidna, v spodnjem delu pa je poškodovan sam omet, ki je delno že odpadel, večji del pa je močno odstopil in bo odpadel v kratkem času. Freska se predhodno zaščiti, v končni fazi pa restavrira in prezentira. Cokel iz grobega ometa se odstrani na delih s poslikavami in ga mora odstraniti restavrator (Slika 4).

Slika 4: Freska sv. Krištofa na južni steni ladje

3.1.1.2 Zazidana gotska okna na prezbiteriju

Prezbiterij je trostrano zaključen in ima na južni in severni steni manjši pravokotni okni. Na preostalih treh stenah so vidne zazidave gotskih oken, ki imajo ohranjeno oker borduro. Na vrhu je poleg bordure manjši križec. Zazidana okna je potrebno pred injektiranjem sten raziskati (ugotoviti obstoj krogovičevja, dokumentirati kose reber - profil, poslikave), ker bo po injektiranju to bolj ali manj nemogoče. Okna naj se prezentirajo nekoliko poglobljeno (do morebitnih krogovičij), poslikava se restavrira (Slika 5).

Slika 5: Zazidana gotška okna na prezbiteriju

3.1.1.3 Oker šivan rob

Oker šivan rob je naslikan na treh robovih prezbiterija. Je enake barve kot bordure okoli zazidanih gotških oken na prezbiteriju. Pravokotniki, ki sestavljajo šivan rob, so »naloženi« eden na drugega brez vmesnih presledkov.

Poslikava je na več mestih povsem zbledela - predvsem na južnem vogalu, kjer dodatno težavo za ohranitev predstavlja tudi bršljan, ki se na tem mestu razrašča po steni in zajeda v razpoke na ometu. Pri odstranjevanju tega rastlinja bo potrebna posebna pazljivost - to delo naj opravi restavrator pred pričetkom gradbenih del na cerkvi. Šivan rob se restavrira in delno rekonstruira (Slika 6).

Slika 6: Oker šivan rob

3.1.1.4 Zeleno-rdeč šivan rob

Zeleno-rdeč šivan rob je naslikan na zahodnih vogalih ladje. Severovzhodni vogal takega roba nima, sondiranje je pokazalo, da ga tudi ni bilo. Jugozahodni vogal ladje danes zakriva kasneje prizidana zakristija.

Rob sestavljajo rdeči in zeleni pravokotniki, ki imajo vmesne presledke približno 3 cm. Dobro so vidne v omet vrezane ravne linije, znotraj katerih so poslikana polja.

Podroben pregled poslikave je pokazal, da je jugozahodni šivan rob poslikan na omet, ki ni na istem nivoju kot freska sv. Krištofa, temveč za plast višje. Vendar je sondiranje pokazalo, da se omet s fresko sv. Krištofa ne nadaljuje pod omet s poslikanim šitim robom. To najverjetneje pomeni, da sta obe poslikavi nastali sicer v istem obdobju, le da je najprej nek slikar naslikal podobo sv. Krištofa, nato pa je drugi ustvarjalec »povlekel« tanko plast svežega ometa na vogalu cerkve in nanj naslikal šivan rob, ki je prav tako narejen v fresco tehniki.

Šivan rob se nadaljuje tudi pod coklom iz grobega ometa, zato je potrebno cokel previdno odstraniti - delo mora izvesti restavrator. Šivan rob se restavrira in rekonstruira, cokel iz grobega ometa se po celotni ladji odstrani (Slika 7).

Slika 7: Zeleno-rdeč šivan rob na zahodnih vogalih ladje

3.1.1.5 Ostanki ornamentalne bordure pod strešnim vencem prezbiterja

Ostanki te šablonske poslikave se nahajajo na severni steni prezbiterja in nakazujejo prvotno višino stene, ki je bila kasneje očitno nekoliko nadzidana. Gre za šablonsko poslikavo shematiziranega cvetličnega motiva, ki je izvedena v enaki barvi kot šivani robovi prezbiterja in bordure okoli zazidanih gotskih oken na prezbiteriju.

Fragment poslikave se restavrira, po njem se naredi šablona, s pomočjo katere se rekonstruira bordura po celotnem obodu prezbiterja (Slika 8).

Slika 8: Ostanki ornamentalne bordure na severni steni prezbitorija

3.1.1.6 Zazidano okno v južni steni ladje

Razpoka na južnem delu ladje je nakazala možen obstoj zazidane odprtine, sondiranje pa jo je potrdilo. V tem trenutku se ne ve, za kakšne oblike odprtino gre – odprt je le spodnji levi vogal. Špalete niso poslikane. Povsem mogoče je, da gre za gotško okno, ki je bilo zazidano, ko se je v ladji spremenil obok – sedaj je v notranjosti na tem delu stene pilaster, ki ga podpira v času baroka spremenjen obok.

Odprtino je potrebno pred injektiranjem dodatno raziskati, da se določi in dokumentira njeno obliko in po možnosti čas nastanka. Če gre za odprtino, ki po nastanku časovno sovpada z zazidanimi odprtinami v prezbitoriju, se jo prezentira na podoben način s poglobitvijo na zunanji fasadi (Slika 9).

Slika 9: Zazidano okno v južni steni ladje

3.1.1.7 Ostanki bordure nekdanjega gotskega portala

Današnji vhod v cerkev (pod zvonikom) je v obliki pravokotnega portala, ki pa nima kamnitega okvirja, temveč je le-ta narejen iz ometa. Tik ob okvirju je bila vidna sled poslikave, sondiranje pa je pokazalo, da gre za borduro, ki je obkrožala starejši vhod v cerkev. Ta je bil šiljasto zaključen. Bordura je enake barve kot preostale poslikave na prezbiteriju in je verjetno nastala sočasno z njimi (Slika 10).

Slika 10: Ostanki bordure nekdanjega gotskega portala

3.1.1.8 Sledi starejšega naklona strehe cerkve

Na vzhodni fasadi zvonika je nad streho ladje vidna sled nekdanjega (verjetno prvotnega) naklona strehe ladje. Zanimivo je, da je ta ohranjen, saj je zvonik šele baročen. Možnosti sta torej dve: ali je bil v baroku najprej prizidan zvonik in so šele kasneje predelali ladjo z novim obokom ter posledično z novim naklonom strehe, ali pa je možno, da je vzhodna stena zvonika hkrati nekdanja zvončnica, ki je verjetno prvotno stala namesto zvonika in so jo vkomponirali v kasneje prizidan zvonik. Ta druga možnost je sicer manj verjetna, vendar njej v prid govori dejstvo, da zvonik nekoliko sega v samo ladjo in k cerkvi ni preprosto prizidan. Da bi cerkev hkrati z izgradnjo zvonika nekoliko podaljšali ni možno saj že sama freska sv. Krištofa sega skoraj do zahodnega vogala cerkve, še bolj pa to potrdi istočasno poslikan šivan rob.

Zanimivo pri odtisu nekdanjega starejšega naklona je tudi to, da ni popolnoma v osi s slemenom prezbiterija in ladje, kar je na tako kratki razdalji zelo nenavadno. Naklon je tudi precej strm, tako da je moralo biti – ob upoštevanju dejstva, da so bile stene cerkve prvotno še nižje – razmerje med višino sten in višino strehe skoraj 1:1 (Slika 11).

Slika 11: Sledi starejšega naklona strehe cerkve in viden zamik od osi zvonika

Slika 12: Zvonik se zajeda v ladjo cerkve

3.3 Poškodbe varovanih vrednot v notranjščini

Slika 13: Pogled proti prezbitერიju

Slika 14: Pogled proti koru

3.3.1 Večje razpoke v notranjščini

Slika 15: Stik zvonika z ladjo

Slika 16: Stik zvonika z ladjo

Slika 17: Stik slavoločne stene s stropom

Slika 18: Stik kora s stenami ladje

Slika 19: Strop ladje

3.3.2 Posvetilni križ na slavoločni steni

Edina poslikava, ki jo je pokazalo sondiranje v notranjščini, je posvetilni križ na levi strani slavoločne stene (proti ladji).

Sondiran je bil tudi strop prezbiterja in stene v prezbiteriju in ladji, vendar drugih poslikav nismo našli.

Obok v prezbiteriju je bil sicer v baroku spremenjen na ta način, da so rebra in služnike, ki so očitno segali do tal, preprosto porezali. Na stropu in stenah so njihove sledi še vidne (Slika 20).

Slika 20: Posvetilni križ na slavoločni steni

4 PROJEKTNA DOKUMENTACIJA PRI OBNOVI KULTURNEGA SPOMENIKA

4.1 Splošno

4.1.1 Projekt

Kot za novogradnjo objektov tudi za obnovo objektov kulturne dediščine potrebujemo projekt. V splošnem je vsebina oziroma sestava projektne dokumentacije za pridobitev gradbenega dovoljenja enaka in je navedena v Pravilniku o projektni dokumentaciji (Ur. l. RS, št. 55/08). Posebnost pri obnovi objektov kulturne dediščine je priprava konservatorsko-restavratorskega načrta, ki ga posebej obravnava pravilnik o konservatorskem načrtu (Ur. l. RS, št. 66/09)(v nadaljevanju PKN).

Omeniti je potrebno, da so konservatorsko-restavratorski načrti del večje celote oziroma projekta. Sestavljajo ga trije sklopi, in sicer si sledijo v naslednjem zaporedju: vodilna mapa, načrti in elaborati. Konservatorsko-restavratorski načrt je po 5. členu pravilnika o projektni dokumentaciji del vsebine sklopa Elaborati.

4.1.2 Konservatorsko-restavratorski načrt

1. točka 2. člena pravilnika o konservatorskem načrtu (Ur. l. RS, št. 66/2009) navaja: »Obveznost priprave konservatorskega načrta določi Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, kadar so izpolnjeni pogoji drugega ali tretjega odstavka tega člena. Zavod določi obveznost priprave konservatorskega načrta s kulturno-varstvenimi pogoji. Z njimi lahko zavod določi tudi obseg in podrobnejšo obliko konservatorskega načrta.«

Pravilnik o konservatorskem načrtu (Ur. l. RS, št. 66/2009) določa obveznost izdelave konservatorskega načrta, vsebino ter način priprave in potrjevanja konservatorskega načrta. Obvezen je takrat, ko gre za posege v strukturne elemente kulturnega spomenika, ki so nosilci njegovih varovanih vrednot. Priprava konservatorskega načrta se lahko zahteva tudi takrat, ko so nameravani posegi v spomenik kompleksni, spomeniku grozi uničenje ali so ogrožene njegove varovane vrednote in v primeru, ko so potrebna konservatorsko-restavratorska dela na spomeniku.

Konservatorski načrt je, kot je navedeno v 4. členu PKN- ja, sestavljen iz štirih map:

- Mapa 1 sestoji iz **uvodnih strani**, ki zajemajo naslovno stran, kazalo vsebine in podatke o izdelovalcih; iz **analitičnega dela**, kjer so navedeni splošni podatki o spomeniku, njegove vrednote ter opisi ogroženosti in ranljivosti spomenika in iz **izvedbenega dela**, ki vsebuje usmeritve za ohranjanje in varovanje spomenika ter navaja vire in literaturo. Izvedbeni del lahko vsebuje tudi preglednico vsebin, ki se vloži v Mapo 2;
- vsebina Mape 3 je konservatorsko-restavratorski projekt;
- Mapa 4 vsebuje vse priloge.

4.1.3 Konservatorsko-restavratorski projekt

Po 1. točki 10. člena PKN-ja je za obnovo objektov nepremične dediščine, kjer so predvidena konservatorsko-restavratorska dela, potrebna izdelava konservatorsko-restavratorskega projekta.

Ti projekti se razlikujejo od klasičnih arhitekturnih projektov in zahtevajo poseben postopek njihove izdelave. Sestavljeni so iz več tako imenovanih podprojektov, ki skupaj sestavljajo celoto. Podprojekte izdelujejo strokovnjaki z različnih področij in s posebnimi znanji. Ključen del konservatorsko-restavratorskega projekta so dokumentacija in raziskave. Le s primerno dokumentacijo in natančno izvedenimi raziskavami lahko uspešno izdelamo konservatorsko-restavratorski projekt. Eden izmed projektov v sklopu dokumentacije, ki jo potrebujemo pri obnovi objektov nepremične dediščine, je tudi projekt statične sanacije. Postopek izdelave takega načrta se za objekte nepremične dediščine razlikuje od postopka izdelave načrta za novogradnjo. Pri obstoječih objektih so vse okoliščine že znane in naša naloga je, da jih prepoznamo in ocenimo, kako vplivajo na konstrukcijo. Tudi tukaj so dokumentacija in raziskave zelo pomemben del projekta. Ključno je, da prepoznamo konstrukcijske poškodbe (razpoke, propadanja ...), jih daj časa opazujemo in beležimo svoje ugotovitve, opravimo potrebna preskušanja in pridobljene rezultate primerno interpretiramo. Na koncu ocenimo varnost konstrukcije; to je zahtevna naloga, saj so metode konstrukcijskih analiz za novogradnje v teh primerih neprimerne. Projekte statične sanacije je potrebno izdelovati vzporedno z drugimi projekti in predvideti posege, ki ne spreminjajo originalnega konstrukcijskega sistema in so, če se le da, reverzibilni. Problematike statične sanacije objektov nepremične dediščine se zavedajo tudi drugje po svetu (Zupančič, 2007).

4.1.3.1 Vsebina konservatorsko-restavratorskega projekta

Praksa pri nas je, da se pred izdelavo konservatorsko-restavratorskega projekta izdelajo konservatorski program in smernice. V njih je objekt primerno ovrednoten, opredeljeno je, katere elemente je treba varovati in kaj z njimi početi. Ta izhodišča so osnova za izdelavo konservatorsko-restavratorskega projekta.

Prvi korak pri izdelavi konservatorsko-restavratorskega projekta je izdelava dokumentacije objekta. Ta mora biti natančna, zanesljiva in večplastna. Raziskati je treba zgodovino objekta, ugotoviti dogodke, ki so vplivali nanj (potresi, požari ...), ga natančno izmeriti in izrisati, poiskati podobne primere in tako dalje. Na kratko bi lahko rekli, da je treba izdelati kronološki potek obstoja objekta.

Sledijo raziskave; to je zelo pomembna faza, saj se na podlagi rezultatov, pridobljenih z raziskavami, določita vrsta in obseg posegov. Objekti nepremične dediščine so v večini primerov zelo kompleksni, zato moramo, da bi jih raziskali in razumeli, izvesti vrsto različnih raziskav. Na splošno velja, da je namen teh raziskav pridobivanje informacij o mehaničnih, fizičnih in kemičnih karakteristikah materialov. Da bi raziskave izvedli čim bolje in čim učinkoviteje, moramo izdelati projekt raziskav, v katerem se določi obseg in vrsta raziskav ter njihov časovni potek. Praviloma se raziskave časovno razdelijo na več delov, začnši z raziskavami, ki so za objekt najpomembnejše in hkrati najrazumljivejše. Težiti je treba k temu, da so raziskave nedestruktivne narave. Če se pokaže, da določenih raziskav ni

mogoče izvesti na ta način, se lahko izvedejo tudi destruktivne raziskave. Pri teh je treba vedno pretehtati med uporabnostjo informacij, pridobljenih z njimi, in izgubo avtentičnega, kulturno pomembnega materiala.

Šele ko so dosegljive informacije o objektu zbrane in so izvedene vse potrebne raziskave, se lahko začne projektiranje. Konservatorsko-restavratorski projekt je sestavljen iz več tako imenovanih podprojektov: arhitekturnih, statičnih, specialističnih restavratorskih in tako dalje. Z upoštevanjem vsega navedenega lahko hitro zaključimo, da konservatorsko-restavratorskega projekta ne more izdelati en sam strokovnjak. Za izdelavo projekta so potrebni strokovnjaki z različnih področij, ki morajo delovati kot skupina in biti med seboj koordinirani ter imeti posebna znanja. Kaj vse mora posamezni strokovnjak obvladati, da se lahko ukvarja z nepremično dediščino, je določeno v deklaraciji »Guidelines for Education and Training in the Conservation of Monuments, Ensembles and Sites (Smernice za izobraževanje in usposabljanje na področju ohranjanja spomenikov, skupin in prostora)«, ki so jo sprejeli na generalnem zborovanju International Council of Monuments and Sites (ICOMOS) v Colombu leta 1993 (ICOMOS, 1993). Deklaracija pravi, da se dela na dediščini lahko zaupajo strokovnjakom, ki so sposobni:

- a) analizirati in dokumentirati spomenik, kompleks ali naselje ter ugotoviti emocionalne (identitetne), kulturne in uporabne vrednosti;
- b) razumeti zgodovino in tehnologijo spomenika, kompleksa ali naselja z namenom, da se opredeli njihova identiteta, načrtuje konservacija in se razložijo rezultati njihovih raziskav;
- c) razumeti vlogo spomenika, kompleksa ali naselja, njihovo vsebino in okolico v razmerju do drugih stavb, parkov ali kulturne krajine;
- d) raziskati in upoštevati vse dosegljive vire informacij, ki so pomembni za spomenik, kompleks ali naselje;
- e) razumeti in analizirati socialno vedenje in socialna razmerja v odnosu do spomenika, kompleksa ali naselja kot kompleksnega sistema;
- f) diagnosticirati notranje in zunanje vzroke propadanja ter na podlagi tega ustrezno ukrepati;
- g) raziskati in pripraviti poročilo o spomeniku, kompleksu ali naselju, ki je razumljivo tudi nestrokovnjakom in vsebuje tudi grafično gradivo v obliki ilustracij, skic in fotografij;
- h) poznati, razumeti in uporabljati UNESCOVE konvencije in priporočila ter ICOMOSOVE in druge znane listine, regulative ali smernice;
- i) uravnoteženo presoјati in na podlagi konsenza etičnih načel prevzeti odgovornost za dolgoročno varstvo kulturne dediščine;
- j) prepoznati potrebo po dodatnih specialističnih raziskavah, na primer za raziskovanje fresk, skulptur in predmetov umetniške in zgodovinske vrednosti ter/ali raziskavah materialov in sistemov;
- k) dajati ekspertne predloge za strategijo vzdrževanja, politiko upravljanja in politiko izhodišč okoljske zaščite ter ohranitve spomenikov, njihove vsebine in njihovega okolja;
- l) dokumentirati izvedena dela in omogočiti njihovo dosegljivost;
- m) delati v multidisciplinarnih ekipah z uporabo usklajenih metod;
- n) sodelovati s prebivalci, upravnimi in načrtovalskimi službami ter reševati konflikte s konservatorsko strategijo, prilagojeno lokalnim razmeram, zmožnostim in virom.

Spodnja Preglednica 1 jasno pokaže, da le redki poklici ustrezajo vsem navedenim kriterijem. Samo strokovnjaki, ki izhajajo iz teh poklicev, lahko vodijo izdelavo restavratorskih projektov. (Zupančič, 2007).

		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	skupaj
1.	upravitelj / lastnik			•	•				•	•	•		•	•	•	8
2.	arheolog	•	•	•	•				•	•	•	•	•	•		10
3.	arhitekt	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	14
4.	umetnostni / arhitekturni zgodovinar		•	•	•	•	•	•	•	•			•	•		10
5.	Stavbenik / predstavnik gradbenega podjetja		•			•	•	•	•	•		•	•		•	9
6.	konservatorski uslužbenec	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	14
7.	konservator	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	14
8.	inženir		•		•	•	•	•		•			•	•		8
9.	okoljski inženir			•	•	•	•	•	•	•		•	•	•		10
10.	krajinski arhitekt	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	14
11.	obrtnik - mojster		•				•	•	•	•		•	•	•		8
12.	inženir - strokovnjak za materiale		•		•	•	•	•	•	•		•	•	•		10
13.	gradbeni izvedenec				•			•	•	•	•	•	•	•	•	9
14.	nadzornik	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	14
15.	urbanist			•	•			•	•	•		•	•	•	•	9

Preglednica 1: Seznam poklicev na področju dela s kulturno dediščino

(Vir: Zupančič, 2007)

4.2 Projektna dokumentacija za pridobitev gradbenega dovoljenja sanacije cerkve sv. Kancijana

Cerkev sv. Kancijana na Reki je ob potresu leta 2004 utrpela opazne poškodbe (Slike od 13 do 19). Na celotnem objektu so prisotne razpoke na nosilnih zidovih ter razpoke na obokih. V okviru popotresne obnove Državne tehnične pisarne Bovec – Kobarid je bila zato leta 2006 izdelana in potrjena projektna naloga za sanacijo in utrditev objekta.

Skladno s tem je bilo določeno, da je potrebno objekt sanirati oziroma rekonstruirati. Kot je navedeno v tehničnem poročilu projekta za pridobitev gradbenega dovoljenja (v nadaljevanju PGD), se projektiranje rekonstrukcije izvaja skladno z določbo 27. člena Zakona o popotresni obnovi objektov in spodbujanju razvoja v Posočju (ZPOOSRP – UPB1, Ur.l. RS št. 26/2005), v skladu z Navodilom o načinu izvajanja rekonstrukcij, nadomestnih gradenj in vzdrževalnih del v potresu poškodovanih stavb št. 225-13/2004/SG, ki ga je 17. 9. 2004 izdal minister za okolje in prostor, v skladu s Tolmačenjem zakonov v zvezi s popotresno obnovo objektov – rekonstrukcijo objektov št. 351-01-149/2005/SG, ki ga je 21. 3. 2005 izdal Urad za graditev in sistem prostora ter skladno z Operativnim navodilom Državne tehnične pisarne za

projektiranje rekonstrukcij v okviru popotresne obnove objektov v Posočju in Operativnim navodilom Državne tehnične pisarne za izdelavo seizmične analize zidanih konstrukcij v okviru popotresne obnove objektov v Posočju, ki ju je dne 11. 5. 2005 in 29. 7. 2005 izdal vodja Državne tehnične pisarne. Kot je določeno v zgoraj navedenih navodilih, se projektiranje rekonstrukcije izvaja z upoštevanjem določil standardov Evrokod (Eurocode, oziroma EC) (Štampfl, 2012).

V okviru priprave projektne dokumentacije za pridobitev gradbenega dovoljenja se upošteva:

- Državna tehnična pisarna Bovec - Kobarid, Projektna naloga za izdelavo projektne dokumentacije za objekt, poškodovan v potresu v Posočju 12. 7. 2004, objekt: Cerkev sv. Kancijana, Reka;
- NAČRT GRADBENIH KONSTRUKCIJ, objekt: Cerkev sv. Kancijana, Reka, za gradnjo: Rekonstrukcija, faza: IDZ-O;
- ZVKDS, Kulturno-varstveni pogoji, št. 35106-0151-3/2012-OZBr/V, datum: 27. 12. 2012.

Za izdelavo projektne dokumentacije PGD je bilo potrebno narediti najprej študijo dejanskega stanja objekta, kjer so natančno opisani vsi konstrukcijski sklopi in poškodbe, ki so nastale ob potresu leta 2004 in tiste, ki so posledica nerednega vzdrževanja objekta. Stanje konstrukcijskih delov objekta je, kot je navedeno v tehničnem poročilu, razdeljeno v štiri sklope, in sicer:

- **temeljenje**, kjer je bilo s pomočjo sondiranja ugotovljeno, da so zidovi ladje temeljeni na globini 0,6 m od kote terena. Temeljni zid ni razširjen in je grajen iz kamnitega gradiva, kjer prevladuje apnenec in apnene malte zelo slabe kvalitete;
- **nosilno zidovje**, na tej točki je bilo izvedenih sedem preiskovalnih sond, iz katerih je bilo ugotovljeno, da so zidovi grajeni troslojno, tako da so na notranji in zunanji strani uporabljeni večji in večinoma neoblikovani kosi kamnitega gradiva iz apnenca in lehnjaka. Notranjost zidu je zapolnjena z malto in drobnejšim kamnitim materialom. Kakovost malte je bila ocenjena kot razmeroma slaba in ocenjena na približno 1,0 MPa. Debeline zidov varirajo od 0,4 m v zakristijo, do 0,9 m v območju zvonika;
- **stropne konstrukcije in horizontalne vezi**; stropna konstrukcija nad ladjo in apsido je zasnovana kot banjast kamnit obok, grajen iz delno oblikovanih kosov lehnjaka in malte. Vzdolžni zidovi ladje so v višini pete oboka povezani z dvema prečnima horizontalnima železnima vezema. Stropna konstrukcija nad zakristijo je v leseni izvedbi. Medetažne konstrukcije zvonika so v leseni izvedbi, strop nad glavnim vhodom je kamnit obok, v območju zvonov pa je izvedena AB plošča. Na fasadah zvonika so vidni ključi železnih zidnih vezi;
- **strešna konstrukcija**; nad ladjo ima streha obliko simetrične dvokapnice z naklonom približno 45 stopinj. Ostrešje je leseno in krito z opečno kritino, na stiku z zvonikom pa z barvano pločevino. Ostrešje zvonika je prav tako krito z barvano pločevino. Nosilno konstrukcijo ostrešja ladje sestavljajo trikotna povezja, izvedena na medsebojnih razmikih približno 2,0 m.

Na nosilnem zidovju cerkve so prisotne številne konstrukcijske razpoke. Predvsem so razpoke prisotne na vzdolžnih zidovih glavne ladje. Močne razpoke so prisotne na stiku

čelnega zidu glavne ladje (na zahodni strani) z vzdolžnimi zidovi, kar je očitno posledica neustrezne povezave zidov v vogalih. Zidovi prezbiterja, zakristije in zvonika so manj poškodovani. Prisotne so tudi razpoke na oboku glavne ladje ter na oboku pod korom in oboku zvonika.

Poleg navedenih konstrukcijskih poškodb so na zidovih prisotne poškodbe zaradi prekomerne vlage – predvsem v območju prezbiterja. Na fasadah so vidne poškodbe zaradi zatekanja meteorne vode ter poškodbe zaradi kapilarne vlage. Omet fasade je povsem dotrajan. Močno so poškodovani napušči na glavni ladji.

Leseni elementi ostrejša so še razmeroma dobro ohranjeni, vendar pa so na več elementih prisotne poškodbe zaradi prekomerne vlage in lesnih škodljivcev. Potrebna bo zamenjava poškodovanih elementov.

V skladu z zgoraj navedenimi ugotovitvami poškodb in načina gradnje objekta se je nato odločalo o načinu obnove določenih konstrukcijskih sklopov ob upoštevanju kulturno-varstvenih pogojev s strani Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije (Štampfl, 2012).

4.2.1 V PGD-ju predvideni konstrukcijski posegi

Besedilo je povzeto po tehničnem poročilu: »Štampfl, A. 2012. Tehnično poročilo k načrtu gradbenih konstrukcij za fazo projekta - PGD, Ljubljana«.

4.2.1.1 Utrditev temeljev

Zaradi neustrezne globine temeljenja ter slabe kakovosti temeljev je predlagana utrditev temeljev z obbetoniranjem in podbetoniranjem po celotnem obodu cerkve, vključno z zvonikom in zakristijo. Utrditev temeljev se izvaja enostransko, z zunanje strani. Debelina obbetoniranja znaša približno 0.3 m ter sega približno 0.3 m pod obstoječe temelje. Temelje se armira z vzdolžno in prečno armaturo. Utrditev se izvede po kampadah, pri čemer je nujno zagotoviti medsebojno povezanost novih temeljnih gred.

Predhodno se obstoječi temelji utrdijo z injektiranjem z injekcijsko maso s hidrofobnim dodatkom.

V okviru podbetoniranja temeljev bo potrebno po obodu objekta izvesti ustrezno hidroizolacijo (horizontalna hidrofobna bariera in klasična vertikalna hidroizolacija) in drenažo.

Skladno s kulturno-varstvenimi pogoji ZVKDS je ob vseh posegih v temeljna tla potrebno izvajati arheološko dokumentiranje ob gradnji.

4.2.1.2 Utrditev zidov

Za izboljšanje potresne odpornosti objekta je predlagano, da se vse nosilne zidove cerkve (vključno s temelji) sistematično injektira z injekcijsko maso. Skladno z navodili ZVKDS se uporabi injekcijska masa, ki je kemijsko in mehansko kompatibilna z apneno osnovo. Pri tem

naj se za zidove do višine 1.0 m nad nivojem terena uporabi injekcijska masa s hidrofobnim dodatkom, s čimer se zmanjša dvig kapilarne vlage v zidove. Še posebej temeljita izvedba injektiranja je potrebna v spodnjem delu zidov ob terenu, kar je predpogoj za ustrezno izvedbo hidrofobne bariere, ter v območju razpok v zidovih.

Skladno s kulturno-varstvenimi pogoji ZVKDS se zvonik in zakristija lahko injektirata z obeh strani, ladja in prezbiterij pa le z notranje strani. V območju zunanje poslikave se injektiranje izvaja pod nižjimi pritiski ter pod stalnim nadzorom konservatorja-restavradorja.

Pred začetkom gradbenih del so potrebna restavratorsko-konservatorska dela (utrditev freske na južni fasadi, odpiranje oken na prezbiteriju, izdelava šablon za šivane robove, zaščita poslikanih površin), ki jih je potrebno izvesti skladno s kulturno-varstvenimi pogoji ZVKDS.

4.2.1.3 Povezovanje nosilnih zidov

Zidove cerkve je potrebno povezati s sistemom horizontalnih zidnih vezi, da se prepreči nevarnost izpadanja zidov iz svoje ravnine in izboljša njihovo medsebojno sodelovanje pri potresni obtežbi.

Po obodu ladje, prezbiterija in zakristije se izvedejo dvostranske protipotresne jeklene vezi GA ϕ 25 mm. Vezi se izvedejo v nivoju pod stropnimi konstrukcijami, v območju poslikave na južni fasadi pa se zunanja vez izvede višje, pod kapom (vsaj 10 cm nad fresko), tako da vezi ne posegajo v območje poslikave. Vezi naj se na koncih sidra z jeklenimi sidrnimi ploščami. Obojestranski vezi naj se povežejo z vmesnimi povezavami iz v obliko U ukrivljenih palic GA ϕ 8 mm (prosta dolžina vezi ne sme biti daljša od 4 m), enostranske vezi pa se dodatno kemijsko sidrajo v zid. Vsi jekleni elementi (vezi, sidrne plošče in sidra) morajo biti antikorozijsko zaščiteni. Jeklene sidrne plošče morajo biti vgrajene v utopljena cementna ležišča, rabitzirane in ometane.

Poleg tega se v območjih neustreznih vogalnih stikov zidov (stik čelne fasade z vzdolžnimi zidovi ladje) izvede dodatno povezovanje zidov z jeklenimi sidri GA ϕ 16 mm/ 0.5 m, ki se vgradijo v sklopu injektiranja zidov.

Zamenjata naj se tudi obstoječi prečni vezi (ploščato železo). Nove prečne vezi GA ϕ 32 mm se na koncih sidra z jeklenimi sidrnimi ploščami in napne z napenjalko.

Z dvostranskimi zidnimi vezmi GA ϕ 25 mm se povežejo tudi zidovi zvonika v več višinskih nivojih.

4.2.1.4 Sanacija razpok

Razpoke v nosilnih zidovih in obokih se linijsko injektira z epoksidno injekcijsko maso, in sicer po sledečem postopku:

- razpoke debeline $t > 2$ mm:
 - odstranitev ometa,

- izdelava utorov vzdolž razpok globine 3 do 5 cm,
 - obrizg z redko cementno malto,
 - injektiranje razpok z nizkoviskozno epoksidno malto,
 - finalna obdelava;
- razpoke debeline $t < 2$ mm se sanira le s pleskarsko obdelavo.

4.2.1.5 Sanacija ostrešja

Potrebna je zamenjava poškodovanih elementov ostrešja. Ocenjujemo, da je zamenjave potrebnih približno 30 odstotkov nosilnih elementov. Po končani sanaciji se vsi leseni elementi premažejo s sistemskim premazom za zaščito lesa pred škodljivci.

Kapne lege naj se kemijsko sidrajo v betonsko vez oziroma kamnit zid s sidri M16 na razmiku 1.5 do 2.0 m.

V celoti je potrebna sanacija napušča glavne ladje. Skladno z navodili ZVKDS je potrebno zamenjati nosilne letve, jih obiti z rabitz mrežo ter ometati z apneno malto. Nov napušč mora imeti identičen profil obstoječemu.

4.2.1.6 Sanacija vlage v zidovih

Za preprečitev prekomernega navlaževanja zidov bo potrebna izvedba sistema drenaže po celotnem obodu objekta (vključno z zvonikom), ki se jo priključi na sistem za odvodnjavanje meteorne vode. Drenaža se na vrhu zaključuje z betonskim robnikom 5/25/100 cm in nasutjem proda ($d > 40$ mm), pod katerim se položi folija za preprečitev rasti trave in plevela. Ob izvedbi izkopov za drenaže je skladno z navodili ZVKDS potrebno arheološko dokumentiranje ob gradnji.

Po obodu temeljnih zidov se v okviru utrjevanja temeljev izvede klasična vertikalna hidroizolacija ter horizontalna hidrofobna bariera, ki se izvede po kemijskem postopku tako, da se preko sistema vrtin v zid v višini tlaka uvaja raztopino silikonatov.

4.2.1.7 Sanacija ometov

Sanacija ometov se izvede skladno z navodili ZVKDS. To pomeni:

- po celotnem obodu cerkve in zvonika se odstranijo ometi do višine 70 cm od tal in to na zunanji in notranji strani (razen v območju poslikav). Odstranijo se tudi vsi poškodovani deli ometa na fasadah;
- nov omet mora biti iz apnene grobe in fine malte na apnenem obrizgu;
- na zvoniku se izvede nov fini zariban omet, ki mora prekrivati tudi cokel zvonika. Omet na coklu zvonika se prekine približno 20 cm od tal;
- na coklu prezbiterija se očisti kamniti rob, ki mora ostati viden. Nov omet pod njim mora biti v istem nivoju;

- po zunanjem obodu cerkve se omet prekine približno 20 cm nad nivojem terena (razen v območju poslikave sv. Krištofa). Pas vidnega kamna zidu se globoko zafugira;
- barvanje fasade se izvede z apneno barvo v skladu z barvno študijo, ki jo pripravi pristojni konservator-restavrator.

4.2.1.8 Drugi potrebni ukrepi

Pločevinasta kritina zvonika je vidno poškodovana zaradi korozije, zato je predlagana zamenjava. Pločevinasta kritina nad zakristijo se, skladno z navodili ZVKDS, zamenja z enako, kot je na cerkvi (opečni zareznik). Glede na poškodbe ostrešja, ki kažejo na zamakanja strehe, bodo potrebna tudi lokalna popravila opečne strešne kritine nad ladjo in prezbiterijem.

Dotrajani so tudi leseni podesti zvonika, predvsem pa dostopne lestve, ki so nevarne za uporabo.

5 ZAKLJUČEK

Namen diplomske naloge je bil prikazati tiste postopke in pristope k sanaciji objekta kulturne dediščine, ki so nujni, kadar imamo opravka z razglašeno dediščino oziroma s spomenikom državnega ali lokalnega pomena. Tu gre predvsem za postopek pridobitve ustrezne dokumentacije, za opredelitev takih metod in materialov za sanacijo, ki ustrezajo zahtevam ohranjanja kulturne dediščine in za nujno vključevanje konservatorske stroke v načrtovanje in izvedbo sanacije.

Postopke in pristope, vključno z vidikom konservatorstva, smo prikazali na primeru cerkve sv. Kancijana, ki je razglašen spomenik lokalnega pomena. Prikazali smo, da je najprej potrebno skrbno preučiti dostopne informacije o objektu oziroma jih pridobiti, če niso na voljo (ocena stanja ohranjenosti, poškodb in ogroženosti), da je potrebno razumeti tiste elemente in vrednote, zaradi katerih se spomenik varuje (vključitev strokovnjakov različnih ved) in da je treba že v fazi priprave projekte dokumentacije enakovredno vključiti v postopek pristojni Zavod za varstvo kulturne dediščine oziroma odgovornega konservatorja. Le tako je mogoče izvesti sanacijo ali rekonstrukcijo, ki na eni strani odgovarja zahtevam gradbene stroke (varnost objekta na prvem mestu) in hkrati tudi zahtevam varovanja in ohranjanja kulturne dediščine.

VIRI

Bensa, M., Jazbec, A. in Osojnik, M. 2012. Arhiv ZVKDS, OE Nova Gorica, fond Reka - cerkev sv. Kancijana (EŠD 3604): Poročilo po ogledu objekta in sondiranju sten, 20.12.2012, Nova Gorica.

ICOMOS, 1993. Guidelines on education and training in the conservation of monuments, ensembles and sites.

<http://www.icomos.org/charters/education-e.pdf>

(Pridobljeno 19. 5. 2015.)

Koželj, Z. 2010. Politika varstva kulturne dediščine v Sloveniji. Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije.

http://www.zvkds.si/media/pages/documents/Herein2_slo_2010_Kozelj.pdf

(Pridobljeno 5. 5. 2015.)

Lipovšek, B. 2014. Materialni položaj kulture v Sloveniji. Statistične informacije Ministrstva za kulturo. Ministrstvo RS za kulturo.

http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Podatki/statisticne_informacije/2014_SI_MK_MATERIALNI_POLOZAJ_KULTURE_september_N.pdf

(Pridobljeno 5. 5. 2015.)

Ministrstvo RS za kulturo. 2015. Register nepremične kulturne dediščine.

<http://rkd.situla.org/>

(Pridobljeno 19. 5. 2015.)

Pirkovič, J. 2012. Arheološko konservatorstvo in varstvo nepremične kulturne dediščine. Učbenik za predmet arheologija za javnosti. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani: 53 str.

<http://arheologija.ff.uni-lj.si/studij/gradivo/konservatorstvo/ArheologijaZaJavnost.pdf>

(Pridobljeno 5. 5. 2015.)

Pirkovič, J. 1993. Osnovni pojmi in zasnova spomeniškega varstva v Sloveniji. Ljubljana, Zavod RS za varstvo naravne in kulturne dediščine: 176 str.

Strategija za varstvo kulturne dediščine in naravnih vrednot v Republiki Sloveniji v skladu z mednarodnimi pravnimi instrumenti in aktivnostmi. Vlada Republike Slovenije.

http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/cns/doc/080103210535F_152v1_10.doc

(Pridobljeno 5. 5. 2015.)

Šeme, B. 2005. Metoda ugotavljanja ohranjenosti in ogroženosti stenskih poslikav na zunanjsčinah v Sloveniji na izbranem segmentu. Doktorska disertacija. Univerza v Ljubljani, Akademija za likovno umetnost (samozaložba B. Šeme): 234 str.

Štampfl, A. 2012. Tehnično poročilo k načrtu gradbenih konstrukcij za fazo projekta – PGD. Ljubljana, ZRMK Institut.

Theuerschuh, J. 2014. Ohranjanje stavbne dediščine - prispevek k razumevanju metodološkega pristopa. Diplomski naloga. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo (samozaložba J. Theuerschuh): 149 str.

Trismegistus. 2015. Dejavnosti. Restavratorstvo. Restavratorstvo ali obnova. <http://www.trismegistus.si/dejavnosti/restavratorstvo/restavratorstvo> (Pridobljeno 6. 5. 2015.)

Vodopivec, B., Theuerschuh, J., Šelih, J. in Žarnić, R. 2014. Opredelitev večkriterijske ocene stavbne dediščine za določitev prioritete obnovitvenih posegov: primer gradov. V: Gradbeni vestnik - Oktober 2014. <http://www.zveza-dgits.si/opredelitev-vechkriterijske-ocene-stavbne-dediscine-za-dolocitev-prioritet-obnovitvenih-posegov-pri> (Pridobljeno 24. 5. 2015.)

Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije. 2015. Nasveti za lastnike. Kulturna dediščina. <http://www.zvkds.si/sl/zvkds/nasveti-za-lastnike/kulturna-dediscina/> (Pridobljeno 5. 5. 2015.)

Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije. 2015. Nasveti za lastnike. Subvencije in posojila za obnovo kulturne dediščine. <http://www.zvkds.si/sl/zvkds/nasveti-za-lastnike/subvencije-in-posojila-za-obnovo/> (Pridobljeno 5. 5. 2015.)

Zupančič, M. 2007. Vloga statične sanacije pri obnovi objektov arhitekturne dediščine. V: Varstvo spomenikov 42-43. <http://www.zvkds.si/media/articles/documents/3.pdf> (Pridobljeno 5. 5. 2015.)

Zupan, M. in Černigoj Blažko, L. 2014. Nacionalni program za kulturo 2014-2017. Ministrstvo RS za kulturo. <http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Drugo/novice/NET.NPK.pdf> (Pridobljeno 5. 5. 2015.)

Zakoni in pravilniki

Odlok o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti na območju občine Idrija, Uradni list SRS, št. 16/86-791, 17/88-944, Ur.l. RS, št. 56/93-2057, 45/97-2470, 131/2003-5607, 45/2007-2487, 115/2007-5744

Pravilnik o konservatorskem načrtu (Uradni list RS, št. 66/09)

Pravilnik o projektni dokumentaciji (Uradni list RS, št. 55/08)

Pravilnik o registru kulturne dediščine (Uradni list RS, št. 66/2009)

Pravilnik o seznamih zvrsti dediščine in varstvenih usmeritvah (Uradni list RS, št. 102/10)
Resolucija o nacionalnem programu za kulturo 2014-2017 (ReNPK14-17, Uradni list RS, št. 99/13)

Zakon o graditvi objektov (ZGO-1, Uradni list RS, št. 110/2002)

Zakon o prostorskem načrtovanju (ZPNačrt, Uradni list RS, št. 33/2007)

Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo (ZUJIK, Uradni list RS, št. 96/2002)

Zakon o varstvu kulturne dediščine (Uradni list RS, št. 16/08, 123/08, 8/11)